

ВРЕДАН ПРИЛОГ ВАЛОРИЗАЦИЈИ ЕКСПЕРИМЕНТА У СОЦИОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА¹

Михаило Петровић^{2*}
Филозофски факултет у Нишу

Експеримент, као истраживачка техника у социологији, стара је колико и социологија као наука. Упркос томе, експерименту није поклоњена довољна пажња социолога у односу на друге истраживачке технике. Оваква дискрепанција делом се може објаснити самом природом експеримента и његовом несумњивом повезаношћу са природним наукама, али не сме се занемарити (не)могућност социологије да, као теоријска наука, инкорпорира експеримент као легитимну методу у проучавању друштвених појава и односа. Проблем који се намеће захтева бољу информисаност о експерименту и условима у којима је валидно користити га, не само у социологији, него и у осталим друштвеним наукама.

Решавање овако комплексног проблема почиње са систематичним прегледом досадашњих резултата у примени метода експеримента у социологији. Управо је из овог разлога Жељка Манић, професорка на Филозофском факултету у Београду и истраживач Института за социолошка истраживања, у 2024. години написала монографију под називом *Експеримент у социолошким истраживањима* са јасним циљем да се побољша углед метода експеримента и популаризује његова примена у истраживањима узрочности друштвених појава (ст. 9).

Монографија је подељена у осам целина: *Увод* (7–10), *Одређење појма експеримент* (11–46), *Епистемолошке основе социолошког експеримента* (47–76), *Историјат експеримента у социолошким истраживањима* (77–100), *Врсте (квази)експерименталних истраживања у социологији* (101–128), *Извођење експеримента у социолошким истраживањима* (129–158), *Примери примене (квази)експеримента у социолошким истраживањима* (159–181) и *Закључак* (182–189); монографија укључује и обимну литературу на крају.

¹ Манић, Жељка (2024). *Експеримент у социолошким истраживањима*. Београд: Универзитет у Београду – Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања, (1–198).

² Аутор за кореспонденцију: mihailo.petrovic@filfak.ni.ac.rs

Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/ 200165).

Рад цитирати као: Петровић, М. (2025): Вредан прилог валоризацији експеримента у социолошким истраживањима. *Godišnjak za sociologiju* *Godišnjak za sociologiju* 21(34), 115–126.

* <https://orcid.org/0009-0002-1709-0906>

Прво поглавље (*Увод*) настоји да приближи читаоцу контекст коришћења експеримента у проучавању узрочности друштвених појава у веку иза нас. Посебно се наглашава скептичност научника током конститутивног периода социологије према коришћењу експеримента за проучавање друштвених феномена. Осим тога, ауторка образлаже циљеве и разлоге за писање ове монографије, након чега, у кратким цртама, описује различите теме којима ће се бавити у наставку монографије.

Друго поглавље (*Одређење појма експеримент*) посвећено је проучавању узрочних односа у друштву, дефиницијама појма експеримент и предностима и ограничењима примене експеримента у социолошким истраживањима. Поред осврта на важност проучавања друштвене узрочности, ауторка даје одређење основних појмова у вези с методама у социологији, осврћући се на проблематику експеримента и његово сврставање у одређене методолошке категорије од стране појединих аутора. Све ово компликује одређење експеримента што резултира многобројним дефиницијама, не само у социологији, већ у друштвеним наукама уопште. Оваква природа експеримента нужно покреће дебату о примени овог метода у социолошким истраживањима.

У трећем поглављу (*Епистемолошке основе социолошког експеримента*) објашњавају се два основна циља епистемологије на примеру експеримента: одређење норми научног сазнања и оцена његове научне вредности. Такође, преиспитује се могућност доласка до објективних, систематичних, поузданих, прецизних, општих и валидних сазнања употребом експеримента у социологији. Наведена својства сазнања су нормативни стандарди ка којима експеримент, као метод, стреми.

Четврто поглавље (*Историјат експеримента у социолошким истраживањима*) осврће се на историјску примену експеримента кроз различите развојне ступњеве социологије. Ауторка описује коришћење и поимање експеримента од стране различитих научника различитих друштвених наука, уз посебан осврт на истраживачки рад Стјуарта Чапина, и његов пионирски допринос употребе експеримента у социологији.

Пето поглавље (*Врсте (квази)експерименталних истраживања у социологији*) ослања се на разликовање методе експерименталних од квазиексперименталних истраживања. Дистинкција између ова два модалитета детаљно се објашњава дефинисањем појмова, различитим својствима и њиховим применама у специфичним истраживањима. Осим тога, посебан нагласак стављен је на социолошка истраживања и специфичност употреба ових модалитета у анализи друштвених појава.

Шесто поглавље (*Извођење експеримента у социолошким истраживањима*) првенствено се бави фазама извођења експеримента у методолошкој литератури. Поред многоструких виђења различитих научника, ауторка издваја четири фазе: избор и теоријска разрада проблема експерименталног истраживања, припрема за оперативно извођење експеримента, излагање експерименталног објекта утицају експерименталног чиниоца и анализа резултата експеримента. Значајност добро разрађених корака при примени метода

експеримента напомиње и сама ауторка тврдећи да: „свака од наведених фаза укључује низ различитих корака чије је адекватно спровођење нужно да би се експериментом могли добити ваљани налази о претпостављеној узрочној вези између друштвених појава“ (стр. 131).

Седмо поглавље (*Примери примене (квази)експеримента у социолошким истраживањима*) посвећено је најзначајнијим примерима коришћења метод експеримента и његових различитих врста у социолошкој пракси. Пре свега се описује мали број правих, лабораторијских као и експеримената у природним условима, након чега се фокус ставља на квазиексперименте, *ex post facto* и природне експерименте. Ауторка се осврнула и на примере примене експеримената у домаћој социологији, при чему и сама указује на маргинализацију овог метода на нашим просторима, истичући да постоје само два примера коришћења овог метода.

На крају, у осмом поглављу (*Закључак*) ауторка резимира досадашња разматрања о методу експеримента и сама констатује да експеримент и његова улога у социолошком методу није значајна, али да у сваком случају постоји место за експеримент и његову примену у социолошким истраживањима. Како и сама наводи: „експеримент није и никада неће бити основно средство социолошког истраживања узрочности [...] Ипак, то не значи да простора за употребу експеримента нема и да не постоје подручја друштвеног живота доступна оперативном истраживању...“ (стр. 187–188).

Монографија Жељке Манић представља прву студију о експерименту у домаћој социологији. Као таква, монографија може послужити да подстакне студенте, истраживаче и научнике на примену овог метода, а почетак тога јесте читање овог дела и разумевање експеримента, његове важности и његовог потенцијала у будућим социолошким истраживањима. Ауторка својим радом акцентује могућност методолошког плурализма у социологији која се некоришћењем експеримента умањује. Ипак, најзначајнији допринос ове монографије јесте указивање на значај експерименталног поступка у утврђивању узрочности и формулисању научних закона и научне теорије који чине основ научног објашњења и научног предвиђања, што се и може сматрати основном интенцијом сваке науке, па и саме социологије.

Литература

Манић, Ж. (2024). *Експеримент у социолошким истраживањима*. Београд: Универзитет у Београду – Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.

RECEIVED: 05.05.2025.

ACCEPTED: 06.05.2025.

mihailo.petrovic@filfak.ni.ac.rs

The title of the manuscript. On the first page of the manuscript the title should be written in bold letters (all significant words are capitalized), centered. The title should be as concise as possible, and such that it unambiguously allows the reader to conclude what the manuscript will be about. Beneath the title, the names of the authors and their affiliations should be stated. After the name of the first author insert a footnote containing the email address of the author.

The abstract. The length of the abstract should not exceed 250 words. The abstract should be in one paragraph and contain the most relevant information on the text (the aim of the research, the method, results and conclusion). The abstract as a rule does not contain any references. After the abstract, the key words should be included in a new paragraph. Do not include more than five key words.

At the end of the text, after the reference section, the title should be written in bold, centered in Serbian. Beneath the title, the names of the authors with their affiliations translated into Serbian, followed by the abstract with key words in Serbian. All the rules for writing the abstract in English also apply to writing the abstract in Serbian. If authors do not speak Serbian the journal will provide the translation.

Titles and subtitles. The paper title, that should be at the top of the first page of text (all significant words are capitalized), and section titles (**Method, Results,** etc.) are written in **bold**, centered. Second and third level headings are written in **bold**, left alignment.

The names of the instrument are written in bold letters with a dot at the end, and other necessary data for the instrument are given below. Provide the full name of the instrument, abbreviation and reference.

Example: **Inventory for the assessment of positive and negative affect (PANAS-X; Watson et al., 1988; for Serbian adaptation see Mihić et al., 2014).**

Tables, images and graphs. Tables, images and graphs should be provided in Word format. The text in the tables, graphs and images can be in a language other than the language of the text only when that is justifiable based on the topic and content of the manuscript (for example a comparison of the test items in various languages, followed by an overview of how each item is translated into the two languages, etc.). The distribution of the data in the tables should be achieved solely through organizing the cells and using the tools for working with tables. The use of formatting in the tables or using spaces and similar characters to achieve the desired distribution is not permitted.

Each table needs to be marked by a number and appropriate title (for example. Table 7. *The results of the parallel analysis*). Each category (image, graph, table) should be numbered sequentially. If the image has been taken from somewhere else, it is obligatory to cite the source.

The tables should also be organized according to APA standards. The tables should have a left adjustment. Each table should be labeled with the number, bold (e.g. **Table 7**) and the appropriate name, with the name being *Italic* style, and all significant words are capitalized (e.g., *Parallel Analysis Results*). The number of the table and its name should be above the table having a left adjustment, and the title of the table is single line below the number of the table. The tables should not contain vertical lines, the font should be 10 pt (unless the table needs to be reduced), and the line spacing should be 1 (Single). You should not bold the values in the table. If the representation of the *p* value of a table represents an unobtrusive, statistically significant value can be marked by the stars, and it will be necessary to include their meaning below the table (e.g. *Note.* * *p* < .05; ** *p* < .01; *** *p* < .001). The data shown in the table should be aligned by points. You can find more information on formatting the table in the writing form (template).

Example of the table formatting:

Table 1

Correlation between subjective well-being and loneliness

	Social loneliness	Loneliness in love	Loneliness in family
Satisfaction with life	-.51**	-.34**	-.34**
Positive affect	-.21**	-.04	-.11
Negative affect	.16	.07	.19**

Note. ** *p* < .01.

Images and graphs should also be organized according to APA standards. Each image or graphic should be labeled with the number, bold (e.g. **Graph 5.**) and the appropriate name, with the name being *Italic* style, and all significant words are capitalized (e.g., *Distribution of results in the experimental group*). The number of the image/graph and its name should be above the image/graph having a left adjustment, and the title is single line below the number of the image/graph. The abbreviations listed in the tables and figures should be explained below the table or figure.

Statistical data. The displayed statistical data must be relevant, that is, should display only the results of those statistical procedures which are relevant to the topic of the text. **The same data should not be presented in both graph and table form.** It is recommendable to use conventional means of concluding based on statistical data (for example, the levels of significance *p* (for example: .05, .01, .001). The results of the statistical tests should be given in the following form: *F* (5, 109) = 2.42, *p* < .05, and likewise for other tests (for example χ^2 (3, *N* = 323) = 3.44, *p* < .01 or *t* (120) = -33.63, *p* < .01). Statistical indicators should be in *Italic* style (e.g., *F*,

r , p , N , M) except for Greek characters (α , β , χ , λ). If decimal numbers are decimal, two decimal places are required, unless the value of the statistical indicator is such that it requires guidance and treatment. Decimal numbers should be separated by a dot, instead of a comma. If the range of the value of the parameter is 0 to 1, 0 is not written before.

Citations and including references in the text. Every quotation or claim which is not based on the research findings presented in the text should be accompanied by a reference provided in parentheses immediately following the quote in the following format: (Buttermore, 2009). If text is literally being quoted from the source, that part of the text is included in quotation marks, and the page on which the quote can be found is also included in parentheses following the reference (for example, Rot, 1985, p. 56). For each quotation longer than 350 characters, it is necessary to provide written consent from the authors for publishing these quotes in the text.

If the text has one or two authors, list author(s) in every citation (Tracy & Robins, 2004). If the text has three or more authors, cite only the last name of the first author and the abbreviation “et al.”. If there are several sources cited in parentheses, they should be listed in alphabetical order based on the authors’ last names, and not in chronological order (for example, Beck et al., 1985; Clark & Wells, 1995; Ollendick & Hirshfeld-Becker, 2002; Rapee & Heimberg, 1997; Rapee & Spence, 2004; Schenker & Leary, 1982).

List of references. The reference list should be on a new page after the text. Place the section label “**References**” in bold at the top of the page, centered. Order the reference list entries alphabetically by author. Complete biographical data for all the quotations should be cited in accordance with APA guidelines (7th edition) (<http://www.apastyle.org/>), and in the section titled References. All of the references included in the text must also be included in the list of references (and vice versa).

Text formatting in reference list: Times New Roman, 11 pt., Line spacing: single; Paragraph alignment: Justify, Paragraph Indentation: Hanging, indent of 0.5 in/1.27cm (meaning that the first line of the reference is flush left and subsequent lines are indented 0.5 in. from the left margin.).

Title of the paper or the book which are not on English, should be translated in English (for example, Stojiljković, S. (1998). *Ličnost i moral*. [Personality and morality.] Institut za pedagoška istraživanja.)

Instruction and examples of citing in reference list:

Books (monographs) are cited in the following manner:

Palmore, E. (1999). *Ageism: Negative and positive*. Springer

Stojiljković, S. (1998). *Ličnost i moral*. [Personality and morality.] Institut za pedagoška istraživanja.

Chapters in a book or proceedings are cited in the following manner:

Widiger, T. A. (2005). Classification and diagnosis: Historical development and contemporary issues. In J. E. Maddux & B. A. Winstead (Eds.), *Psychopathology: Foundations for a contemporary understanding* (pp. 63-83). Erlbaum.

Journal articles are cited in the following manner:

Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2004). Putting the self into self-conscious emotions: A theoretical model. *Psychological Inquiry*, 15(2), 103-125. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1502_01

In-text example: (Tracy & Robins, 2004)

Webpage on a website - Author Surname, Initial(s) *or* Organisation Name. (year). *Title of webpage*. Site Name. URL

In text (Author, year)

If there is no information about the year then in parentheses should be given abbreviation n.d.

Citing **unpublished manuscripts** (for example, abstracts from scientific conferences, unpublished papers, etc.) is not desirable. If it is impossible to avoid, complete data regarding the source should be provided, based on the following general format:

Unpublished dissertation or thesis

Author, A. (year). *Title of the master's or doctoral dissertation* [Unpublished master's or doctoral dissertation]. The name of the institution.

Published dissertation or thesis

Author, A. (year). *Title of the master's or doctoral dissertation* [Master's thesis or Doctoral dissertation, The name of the institution]. Date base/Archive. URL.

Referring to **secondary sources or citing them** (for example, Gray, 1982; as cited in Smederevac et al., 2014) should be also avoided.

If one author is cited more than once, the publications are included based on the year of publication, that is (if there are any co-authored works) according to the last name of the co-author.

If more than one work of the same author published in the same year is being cited, the years need to be marked out in letters a, b, c, for example (1995a), (1995b), both in the text itself and in the reference section.

Appendix. The appendix should include only those descriptions of material which would be of use to the readers for understanding, evaluating or reproducing the research.

Footnotes and abbreviations. Footnotes should be avoided, except when necessary (for example, citing that the work originated as part of a project, etc.). Abbreviations should also be avoided, with the exception of frequently usual ones. Abbreviations which are included in tables and images should be explained.

In addition to these instructions, the authors can also use the template for preparing their submissions, which is available for download at the Journal's site: <https://izdanja.filfak.ni.ac.rs/casopisi/godisnjak-za-sociologiju>